HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

פירקן אמר (א) ליה תנן המוכר עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים אין פודין אותו אבל פודין את הבנים (ב) משום קלקולא [א]וכ"ש הכא דאיכא קטלא אמרו לי' רבנן לר' אמי האי ישראל מומר הוא דקא חזו ליה דקאכיל נבילות וטריפות אמר להו אימא לתיאבון הוא דקאכיל אמרו ליה והא זמנין דאיכא היתירא ואיסורא קמיה ושביק היתירא ואכיל איסורא א"ל זיל לא קא שבקי לי דאפרקינך: ריש לקיש זבין נפשיה ללודאי שקל בהדיה (א)חייתא וגלגלתא אמר גמירי דיומא בתרא כל דבעי מינייהו עבדי ליה כי היכי (ב)דליחול אדמיה יומא בתרא אמרו ליה מאי ניחא לך אמר להו בעינא אקמטינכו ואותבינכו וכל חד מינייכו אמחי' חייתא ופלגא קמטינהו ואותבינהו כל חד מיניהו כד מחייה חד חייתא נפק נשמתיה חרקיניה לשיניה א"ל אחוכי קא מחייכת בי אכתי פש לך גבי פלגא דחייתא קטלינהו כולהו נפק ואתא יתיב קאכיל ושתי אמרה ליה ברתיה לא בעית מידי למזגא עליה אמר לה בתי כריסי כרי כי נח נפשיה שבק קבא דמוריקא קרא אנפשיה [1]ועזבו לאחרים חילם: **מתני'** [ב]המוכר את שדהו לעובד כוכבים (ג)לוקח ומביא ממנו בכורים מפני תיקון העולם: **גמ'** אמר רבה אע"פ (ד)[ג]שאין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר שנאמר [2]כי לי הארץ לי קדושת הארץ אבל (ה)יש קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות שנאמר [3]השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ור"א אומר אע"פ (ו)שיש קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר דגנך ולא דגן עובד כוכבים אבל אין קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות שנאמר [4]לה' הארץ במאי קמיפלגי מ"ס דגנך ולא דגן עובד כוכבים ומר סבר דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים אמר רבה מנא אמינא לה (ז)דתנן [ד]הלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר היכי דמי אילימא דישראל וליקטינהו עובד כוכבים אלא א"כ הפקיר הא מפקרי וקיימי אלא לאו דעובד כוכבים וליקטינהו ישראל טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב לא לעולם דישראל וליקטינהו עובד כוכבים ודקא אמרת הא מפקרי וקיימי נהי דמפקרי אדעתא דישראל אדעתא דעובד כוכבים מי מפקרי ת"ש [ה]ישראל שלקח שדה מעובד כוכבים עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לו משהביאה שליש חייבת במעשר שכבר נתחייבה נתחייבה אין לא נתחייבה לא הכא במאי עסקינן [ו]בסוריא וקסבר (ח)[ז]כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש תא שמע (ט)ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות

טבל

פירקן. פדני: **משום קלקולא.** שלא יוטמעו בעובדי כוכבים וילמדו ממעשיהם ובחיי אביהן ליכא למיחש להכי דמנטר להון אבוהון: **אימא לתיאבון הוא דקאכיל.** ולא הוי מין אלא מומר[י] ובמינים הוא דאמרינן (יא) מורידים אבל לא מעלין אבל מומר אמרי' התם סמי מכאן מומר: **ואכיל איסורא.** עדים העידו עליו כן והוי אוכל נבילות להכעיס: **חייתא וגלגלתא.** שק קשור ופקיע ועיגול של אבן או של עופרת בתוכו: **דיומא בתרא.** כשהורגין אותו: **דליחול אדמיה.** שימחול על דמו: **איקמטיכו ואותבינכו.** לקשור אתכם ולהושיבכם: **חייתא ופלגא.** כלומר מכה וחצי מכה: **יתיב קאכיל ושתי.** כל ימיו כל מה שהיה משתכר לא היה מצמצם להצניע ליום מחר: **למזגא עליה.** כר או כסת לישן עליו: **כריסי כרי.** בטני ושומן שבמעי הוא לי כר וכסת: **מוריקא.** כרכום: **מתני'** הכי גרסינן **לוקח ומביא בכורים.** בכל שנה צריך ליקח מן העובד כוכבים ביכורי פירותיה בדמים יקרים ומביאם לירושלים: **מפני תיקון העולם.** שלא יהא רגיל למכור קרקע בא"י לעובד כוכבים וגם אם מכר יטריח לחזור אחריה ולפדות: **גמ' שאין קנין כו'.** אם קנה עובד כוכבים קרקע בארץ אין קניינו קנוי להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר: **לבני אדם.** לכל צרכיהן: **דיגונך ולא דיגון של עובד כוכבים.** שאם מירחן עובד כוכבים והן שלו בשעת מירוח שהוא גמר מלאכתן למעשר מירוח העובד כוכבים פוטרן ואפי' לקחן מישראל בשבולין אבל אם הגדילו בקרקע העובד כוכבים ולקחן ישראל בשבולין ומירחן חייבין במעשר דקרקע א"י ביד עובד כוכבים לא הופקעה קדושתה: **לקט שכחה ופאה.** סתמן הפקר ופטורין מן המעשר שנאמר ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד) במי שאין לו חלק ונחלה עמך יצאו אלו שיש לו בהן חלק ונחלה עמך[יב] שהרי אף לו הן מופקרין והלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבי' חייבין במעשר כו'. והשתא מפרש לה ואזיל: **ה"ד אילימא דישראל.** שהניחן ישראל בשדהו ולקטינהו עובד כוכבים וקאמר דאם חזר עובד כוכבים ומכרן לישראל חייב לעשרן אלא א"כ הפקירן ישראל ראשון בשדהו: **הא מיפקרי וקיימי.** דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הן: **אלא דעובד כוכבים.** שהיו משדה העובד כוכבים והניחן כישראל: **וליקטינהו.** עניי ישראל וכיון דעובד כוכבים לא מיפקד להניח פאה ולקט לא חייל עלייהו שמא אא"כ הפקירן עובד כוכבים ממש לשם הפקר ולא לשם פאה להניח סתם: **הא לא הפקיר חייב.** במעשר אלמא שדה העובד כוכבים חייבת במעשר: **ישראל שלקח שדה.** זרועה מן העובד כוכבים והשהה אצלו עד שהביאה שליש וחזר ומכרה לעובד כוכבים: **חייבת במעשר.** אם בא ישראל ולקח מן העובד כוכבים מאותן הפירות ומירחן: **שכבר נתחייבה.** כשהביאה שליש ביד ישראל דקי"ל לענין מעשר במסכת ר"ה (דף יב:) תבואה וזיתים אחר שליש: **לא נתחייבה לא.** אם הביאה שליש ביד עובד כוכבים פטורה: **בסוריא.** דמעשר דידה מדרבנן ושם יש קנין ביד עובד כוכבים להפקיע: **כיבוש יחיד.** דוד כיבשה ולא היו כל ישראל שם והיא ארם צובה:

טבל

ר"ל זבין נפשיה ללודאי. קודם שחזר למוטב דמסתמא[א] לא היה מזלזל בעצמו כל כך: **כריסי כרי.** [יג]דרכן היה לשכב על בטנם כדאמרי' בזבחים (דף ה.) ריש לקיש רמי אמעוהי[ב] ומקשה: **לוקח ומביא בכורים.** זו גירסת הקונט' דקנסינן ליה לחזור וליקח ממנו אבל כולי האי לא קנסינן ליקח ממנו להפריש תרומות ומעשרות ומיהו קשה לר"ת דבגמ' מייתי ראיה מהא דיש קנין לעובד כוכבים דמפני תיקון העולם אין לאורייתא לא מנא ליה דילמא[ג] תיקון העולם קאי אהא דחייבוהו ליקח[ד] ואומר ר"ת דברוב ספרים לא גרסינן ומביא בוי"ו והכי קאמר[ה] כל אדם הלוקח ממנו מביא בכורים[ו] לא שנא מוכר לא שנא אחר[ז] ורבינו חננאל גרס[ח] הלוקח מביא כו'[ט] וכן בירושל' (ה"ט)[י]: **אמר רבה אע"פ שאין קנין כו'.** והא דתניא לעיל (דף מג:)[יא] אע"פ שעשה ישראל נימוסו פטורה מן המעשר אלמא יש קנין איכא לאוקמא בסוריא כדמשני לקמיה[יב] והיא דהשואל (ב"מ דף קא.) דהמקבל שדה אבותיו מן העובד כוכבים דמעשר ונותן לו ודחי לה התם דלעולם יש קנין אע"פ שהדיחוי אמת כדדייק מדנקט מליק מ"מ ראיה גמורה ליכא ולעולם מצי למימר רבה דסבר אין קנין ומיהו אשכחן ר"מ דסבר יש קנין בספ"ק דע"ז (דף כא.) דאמר אין משכירין להן שדות משום דמפקע להו ממעשרות דכל זמן שהיא של ישראל כל מי שזורעה חייב במעשר וכי זבנה לעובד כוכבים הזורעה פטור דיש קנין דאי אין קנין אין זו הפקעה מה שאין עובד כוכבים מעשר קרקע החייבת דהתם פריך בית נמי מפקיע ממזוזה ומשני מזוזה חובת הדר היא ואין זה הפקעה[יג] והא דאמר ר' מאיר בפרק רבי ישמעאל (מנחות דף סו:) תורמין משל עובד כוכבים על של ישראל[יד] התם איירי כשגדלו ביד ישראל ולהכי מוקי פלוגתייהו במירוח העובד כוכבים ולא ביש קנין וכי פריך הכא לרבי אלעזר הוה מצי למימר אנא דאמרי כר"מ אלא דמשני שפיר: **מר סבר דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים.** מתוך פי' הקונטרס משמע דהא בהא תליא דלרבה דאמר אין קנין ודריש דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים אית ליה מירוח העובד כוכבים פוטר ולר"א דאמר יש קנין ודריש דגנך ולא דגן עובד כוכבים אית ליה דמירוח העובד כוכבים אינו פוטר[טו] וקשה דכמה תנאים נחלקו במירוח העובד כוכבים ואם כן כל אותם תנאים נמי נחלקו ביש קנין ואין קנין וזהו דוחק דרבה ור' אלעזר נחלקו בפלוגתא דכל הנהו תנאי ועוד דמשמע במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז.) דכולהו תנאי דרשי דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים ואפילו מאן דמחייב מירוח העובד כוכבים אלא דדריש מיעוט אחר מיעוט דתרי דגנך כתיבי לכך נראה דרבה ורבי אלעזר אתו ככולי עלמא ודריש נמי ר' אלעזר דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים מדכתיב דגנך ולא כתיב תבואתך דאי הוה כתיב תבואתך הוה דרשינן שפיר נמי תבואתך ולא תבואת עובד כוכבים ומ"מ דריש נמי דגנך ולא דגן עובד כוכבים מדלא כתיב דיגונך בהדיא וא"ת כי היכי דדרשי' גבי דיגונך למאן דמחייב מירוח העובד כוכבים אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות הכי נמי נדרוש גבי דגנך וי"ל דלא מיסתבר לאוקמי מיעוט אחר מיעוט לכל מילי[טז]: **אדעתא דעובד כוכבים מי מפקרי.** והא דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש בירושלמי דפ"ו דמסכת פאה בהפקיר לישראל ולא לעובדי כוכבים דרבי יוחנן אמר הפקר הני מילי כי שקיל ליה ישראל אבל כי שקיל ליה עובד כוכבים הפקר בטעות הוא ואינו הפקר:

טבל

עין משפט נר מצוה

קנב א מיי' פ"ח מהל' מ"ע הל' יג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנב סעיף ו:

קנג ב מיי' פ"ב מהל' בכורים הלכה טו סמג עשין קלט:

קנד ג מיי' פ"א מהל' תרומות הל' י:

קנה ד מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה י:

קנו ה ו מיי' שם פ"א הלכה יא [טוש"ע שם סימן שלא סעי' טו]:

קנז ז מיי' שם הל' ב והלכה ג:

מסורת הש"ס

א) [גי' הערוך ערך גלל ב חייתא וגללא פי' נוד ובתוכו אבן גלגל], ב) [פי' כיון שעושין לו רצונו מתמתק דמו ויש להן בו טעם. ערוך ערך חל ד], ג) ס"א וחזר ולקחה ממנו ישראל, ד) [ב"מ קא. מנחות לא. בכורות יא:], ה) [עי' תוס' יבמות סא. ד"ה ואין], ו) [ב"מ שם מנחות שם], ז) פאה פ"ד מ"ט, ח) [לעיל ח: ע"ז כא.], ט) חולין קלה: (עירובין מ) [תוספתא תרומות פ"ב], י) בס"א: משומד, וכן לקמן, יא) [מס' ע"ז דף כו:], יב) [ספרי ראה], יג) נ"ל לצרכו. עין יוסף.

תורה אור השלם

1. כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם: תהלים מט יא
2. וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: ויקרא כה כג
3. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: תהלים קטו טז
4. לְדָוִד מִזְמוֹר לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: תהלים כד א

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר תנן כצ"ל ותיבת ליה נמחק: (ב) שם אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן משום קלקולא:

מוסף תוספות

א. אח"כ. תוס' הרא"ש. ב. בי מדרשא. תוס' הרא"ש. ג. לעולם אין קנין, ומ"מ. רשב"א. ד. ולהביא, [ד]הא ודאי לאו דאורייתא. רשב"א. ה. דאע"פ שמן התורה לא היה לו להביא בכורים, דיש קנין לגוי להפקיע מיד תרומה ומעשר וכל שאר קדושות, מ"מ תקנ"ח היא. שיט"ק. ו. אע"פ שגדלו ברשות הגוי. תוס' הרא"ש. ז. כדי שיהא חביב להם ביותר ליקח שדות המכורים לגוי מתוך שיכולים להביא בכורים מפירות של אותה שנה. שיט"ק. ח. וחזר ישראל ולקחה ממנו. רשב"א. ט. והכל עולה לענין אחד. רשב"א. י. והיינו דדייקי' עלה בגמ' מפני תקון העולם אין, דאוריי' לא, אלמא יש קנין. שיט"ק. דאי אין קנין, מדאורייתא צריך להביא. תוס' הרא"ש. יא. האריסין והחכירין ואריסי בתי אבות וגוי שמשכן שדהו לישראל. חי' הר"ן. יב. ואקשויי לא מקשו להו לכולהו, דאטו כי רוכלא ליקשי וליזיל. חי' הר"ן. יג. דאפי' לא ימכרנו לעכו"ם אלא שלא ידור בו ישראל אין כאן חיוב מזוזה מן התורה וכו' תוס' ע"ז דף כא. ד"ה לא אמר. יד. אלמא דר"מ ור' יהודה דאמרו דתורמין משל על של כל סברי דאין קנין לגוי. איכא למימר הא לא קשיא. רבנו קרקשק. טו. [ד]לא דריש דיגונך. תוס' הרא"ש. טז. אלא אהא דנפיק ליה משינוי משמעות הלשון דהיינו דיגון. ועוד דמסתבר לי' לאוקמי חיובא בתבואה שגדלה ברשות ישראל. תוס' הרא"ש.

פסקי רי"ד

שיחזירנה שאין לאוסרה מפני תיקון העולם ולקונסו כדרך שאסרנו אותה עליו כשנדרה היא מפני תיקון העולם הכא לא שייך שום תיקון העולם לאוסרה עליו: **מתני'** המוציא את אשתו משום אילונית ר' יהודה אומר לא יחזיר וחכ"א יחזיר נישאת לאחר והיו לה בנים ממנה והיא תובעת כתובתה ר' יהודה אומר אומר לה שתיקותיך יפה מדיבוריך פי' מתני' מיירי בספק אילונית ולא באילונית ודאית דאילוני' ודאית לא ילדה והיכי תני בסיפא נישאת לאחר והיו לה בנים אלא ודאי בספק אילונית מיירי וזהו משום אילונית משום חשש אילונית שהוא ירא שמא תהיה אילונית ודומיא דש"ר קתני שאינו ברור לעולם שזינתה אלא הוא מסופק שמא זינתה וכן משום נדר שאינו ידוע שיזקק לה חכם או לא יזקק והוא מסופק שמא לא יזקק ומ"ה מגרש לה והכא נמי הוא מסופק שמא תהיה אילונית ומ"ה מגרש לה והיכי דמיא ודאי אילונית והיכי דמיא ספק אילונית כדתנן בסוף פרק יוצא דופן (מז:) בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות יביא ראיה שהוא בן עשרים והוא הסריס לא חולץ ולא מייבם ואקשי' בגמ' [והתניא] א' בן ט' שנה ויום א' וא' בן כ' שנה שלא הביא שתי שערות. פי' אלמא אע"פ שהוא בן כ' ולא הביא שתי שערות כקטן חשבינן ליה ומחמת קטנות הוא שלא הביא שתי שערות והיאך אתה מחשבתו סריס והוא גדול ומחמת שהוא סריס לא הביאם אמר רב שמואל בר רב יצחק והוא שנולדו בו סימני סריס פי' מאי דתנן בפרק יוצא דופן דחשבינן ליה סריס ויצא מכלל קטנות כגון שנולדו בו סימני סריס וסימני הסריס הם מפורשים ביבמות בפרק הערל (פ:) אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס ש"מ וכי לא נולדו בו סימני סריס עד כמה תני ר' חייא עד רוב שנותיו וכי היכי דמתרצינן גבי סריס ה"ה נמי גבי אילונית אע"ג דהיא בת כ' ולא הביאה שתי שערות אינה אילונית גמורה שפטורה מן החליצה ומן הייבום עד שיולדו בה סימני אילונית או עד רוב שנותיה שהם ל"ו שנה וסימני אילונית הם מפורשים ביבמות בפ' הערל דאמרי' התם ת"ר איזו היא אילונית כל שהיא בת כ' ולא הביאה שתי שערות ואפילו הביאה לאחר מיכן הרי היא כאילונית לכל דבריה ואלו הן סימניה כל שאין לה דדים ומתקשה בשעת תשמיש רשב"ג אומר כל שאין לה שפולי מעים כנשים ר"ש בן אלעזר אומר כל שקולה עבה ואינה ניכרת בין איש לאשה ואמרי' נמי התם (פ.) א"ר אבהו סימני סריס ואילונית אין עושים בהם מעשה עד שיהו

מוסף רש"י

כיבוש יחיד. דוד, שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכיבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה, אבל דוד לא כבש אלא לצורכו (לעיל ח:). **ישראל ועובד כוכבים וגו' טבל וחולין מעורבין זה בזה.** ואפילו לאחר שחלקו לא אמרינן יש ברירה וחלקו של עכו"ם הלך לו וזה חלק המגיע לישראל וטבל גמור הוא, אלא אין ברירה וגם זה שנשאר חציו טבל וחציו חולין, דיש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע חלקו מיד מעשר, ואני שמעתי שאין לו תקנה, לפי שאם בא להפריש נמצא מפריש מן הפטור על החיוב, ולי נראה שיש לו תקנה בשני צדדין, אם יש לו טבל ממקום אחר מפריש על זה לפי חציו, שאין חייב אלא חציו, ואם אין לו טבל אחר מפריש מניה וביה לפי כולו, כגון אם יש לו עשרים מפריש שנים מהן, שאם אין מפריש אלא אחד לא נפטר, לפי שזה שמפריש יש חציו שאין שם מעשר חל עליו לפי שפטור ועומד, אבל כשמפריש שנים הרי השם חל על האחד ופוטר את העשרה המחוייבין, והא ליכא למימר דילמא שניהם המופרשין בחלקו של עכו"ם גדלו ואין שם מעשר חל עליהם, דתניא בגמרא דראש השנה (יב:) גבי חדש וישן המעורבין, דקי"ל אין תורמין מזה על זה וקתני צובר את גרנו לתוכו ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו, וכי היכי דפריש חדש וישן בחולין איכא נמי חדש וישן במעשר, הכא נמי נמצא תורם מן החיוב שבו על החיוב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו, ואפילו למאן דפליג עליה דההוא, הכא מודי, דהתם הוא דאיכא למימר אין בילה לא נבללו יפה ושמא אין חדש במעשר לפי חשבון הנותר בחולין וישן במעשר לפי חשבון הנותר בחולין, אבל הכא יש בילה דהא בכל חטה וחטה יש לעכו"ם ולישראל חלק, דאין ברירה וכי אפריש מניה וביה יש במעשר מן החיוב כפי החיוב ומן הפטור כפי הפטור, ובתוספתא דדמאי (פ"ה) מצאתי דטבל וחולין שנתערבו, אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון, כלומר מפריש ממקום אחר לפי חשבון טבל זה המעורב, ואם לאו נוטל מן החולין כפי תרומת מעשר שבטבל ואיני יודע מהו, ורבי ורשב"ג הכי פליגי, רבי סבר אם יש לו טבל אחר מפריש על זה לפי חציו ואם הפריש לפי כולו דנמצא מרבה במעשרות ומעשרותיו מקולקלים וזה מתוקן, ועוד נ"מ שאין מפרישין מזה על טבל אחר, ורשב"ג סבר יש ברירה וכיון שחלקו הרי חלקו של ישראל כולו חייב ואפילו הוא בא להפריש עליו ממקום אחר מפריש לפי כולו והשם חל על מעשרותיו ומתוקנים הם ואם רצה להפריש מזה על מקום אחר מותר (חולין קלה:).